

EEN BUNDELING VAN ERVARINGEN VAN
OPLEIDINGSTEAMS OP ROC VAN TWENTE

Kleine(re) klassen: beter voor student en docent

Over de effectiviteit van onderwijs in kleine(re) klassen wordt al jarenlang gediscussieerd. Zijn kleine(re) klassen nu beter voor leerling en leraar, of niet? Ook in het mbo is deze discussie gaande. Verschillende opleidingen op ROC van Twente hebben de afgelopen jaren ervaring opgedaan met het werken in kleine(re) klassen. Zij zijn overwegend positief. Maar gaat dit verder dan intuïtie en onderbuikgevoelens? Dat hebben we onderzocht in een opleidingsoverstijgende professionele leergemeenschap.

JEROEN KLEINJAN, SEP VAN DEN BERG, SASKIA LEETINK-KRUSE, INGE ZWEERS

De meest dominante visie – waar ook veel politici en beleidsmakers voor pleiten – is dat klassenverkleining niet leidt tot effectiever onderwijs. Er moet meer in docentprofessionalisering geïnvesteerd worden om onderwijskwaliteit – en daarmee leerprestaties – te vergroten. Voorstanders van kleine(re) klassen – waaronder veel leraren en ouders – stellen echter dat leraren beter kunnen lesgeven en dat leerlingen beter kunnen leren in een kleine(re) klas. Dit idee leeft ook onder docenten en onderwijsondersteunend personeel op ROC van Twente. Om meer beargumenteerde uitspraken te kunnen doen over de effectiviteit van onderwijs in kleine(re) klassen hebben we onze ervaringen binnen ROC van Twente gebundeld.

Onder leiding van de dienst Onderwijs en Kwaliteitszorg is een professionele leergemeenschap gevormd. Deze bestaat uit opleidingen die al werkten met kleine(re)

KIJK KRITISCH
WAAROM JE KLASSEN-
VERKLEINING WILT
INZETTEN EN VOOR WIE

klassen en opleidingen die dit wilden gaan organiseren. Zij kwamen gemiddeld eens in de twee maanden bij elkaar. Elk team beschreef in een teamportret waarom zij met

»

kleine(re) klassen zijn gaan werken en hoe zij dit hebben georganiseerd. Daarnaast zijn er interviews afgenomen bij studenten en docenten om in kaart te brengen wat de ervaren voor- en nadelen zijn met het werken met kleine(re) klassen. Tot slot hebben de teams gekeken in hoeverre er veranderingen zichtbaar zijn in schooladministratieve data, zoals toetsresultaten en slagingspercentages.

HOE ZIET HET WERKEN MET KLEINE(RE) KLASSEN ERUIT?

Allereerst bleken er wezenlijke verschillen te zijn tussen opleidingsteams in hoe ze het werken met een kleine(re) klas definiëren, vanuit welke motivatie ze dit doen en hoe ze het werken met kleine(re) klassen organiseren. Bij sommige opleidingen bestaat een kleine(re) klas uit 8 tot 12 studenten en bij andere opleidingen uit 15 à 16 studenten.

‘Ik ken mijn studenten op persoonlijk vlak sneller in kleinere groepen. Ik ben effectiever in mijn slb-gesprekken, omdat ik ze tijdens mijn lessen ook al in het vizier heb. Hierdoor kan ik sneller schakelen en meer de diepte in tijdens slb-gesprekken. Ik kan echt merken dat studenten zich meer gehoord en gezien voelen door mij als slb-er en ze voelen zich minder een nummertje in vergelijking met grote klassen.’

Gebundelde ervaringen van opleidingsteams die op ROC van Twente werken met kleine(re) klassen zijn:

- Specifieke doelgroepen (zoals niveau 2 studenten of eerstejaars studenten) profiteren het meest van kleine(re) klassen.
- Kleine(re) klassen worden doorgaans kostenneutraal georganiseerd door opleidings-teams.
- In kleine(re) klassen wordt tijd effectiever besteed aan lesinhoud en differentiatie in de les; er is minder aandacht nodig voor klassenmanagement en ordeverstoringen.
- Docenten en studenten zijn overwegend positief over ervaringen in kleine(re) klassen.
- Docentervaringen over werkdruk in kleine(re) klassen zijn heel persoonlijk.
- Bedenk van tevoren wat passende keuzes zijn voor het monitoren van de onderwijskwaliteit.

Voor alle opleidingen geldt dat het aantal studenten in een kleine(re) klas substantieel minder is (bijv. 7 tot 10 studenten) dan in een reguliere klas.

De twee belangrijkste redenen om werken met kleine(re) klassen in te zetten zijn dat docenten beter kunnen inspelen op bepaalde doelgroepen studenten (bijv. niveau 2 studenten en eerstejaars studenten) of om tijdens lessen meer individuele aandacht aan studenten te kunnen besteden bij het aanleren van bepaalde (beroeps)vaardigheden (bijv. aanleren van kniptechnieken

DOCENTEN EN STUDENTEN ZIJN OVERWEGEND POSITIEF OVER WERKEN IN KLEINE(RE) KLASSEN

voor kappers of aanleren van taalvaardigheden voor NT2-studenten). Dit sluit aan bij eerder onderzoek waaruit blijkt dat specifieke doelgroepen – zoals leerlingen met een laag aanvangsniveau en leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften – meer lijken te profiteren van kleine(re) klassen.

Het werken in kleine(re) klassen wordt door de meeste opleidingsteams kostenneutraal – en dus duurzaam – georganiseerd. Dat gebeurt veelal op twee manieren:

‘Ik gaf gisteren Nederlands aan tien studenten. Ze moesten een zakelijke brief schrijven. Ik wist dat veel van hen nog op zoek moesten naar een stage, dus heb ik ze laten zoeken naar een geschikt stageadres en we hebben meteen in de les de brieven geschreven. Doordat de groep zo klein was, kon ik iedereen goed helpen en waren aan het einde van de les de brieven klaar. Dat was met een grote groep nooit gelukt, want dan heb ik niet de tijd om ook individueel studenten te begeleiden.’

1. Door de verhouding begeleide onderwijstijd (BOT) en beroepspraktijkvorming (BPV) te veranderen, zonder daarbij af te wijken van de wettelijke urennorm voor de opleiding. Studenten volgen meer BPV en hierdoor kan de begeleide onderwijstijd in kleine(re) klassen aangeboden worden.
2. Door begeleide onderwijstijd uit het opleidingsprogramma te schrappen, waardoor ook afgeweken wordt van de wettelijke urennorm voor de opleiding (zie kader). In beide gevallen is er geen extra personele inzet nodig en is er geen extra facilitering (bijv. in termen van extra ruimtes) nodig.

ERVARINGEN MET WERKEN MET KLEINE(RE) KLASSEN

Studenten en docenten zijn overwegend positief over hun ervaringen met kleine(re) klassen. In een kleine(re) klas hoeft er minder aandacht besteed te worden aan klassenmanagement en zijn er minder ordeverstoringen. Hierdoor kunnen docenten lestijd effectiever besteden. Ze hebben meer individuele begeleidingstijd (instructie/coaching/feedback), meer begeleidingstijd voor groepswork en kunnen

Afwijken van de wettelijke urennorm

Onder bepaalde voorwaarden kan een opleiding afwijken van het minimumaantal uren begeleide onderwijstijd – onder docenten ook wel bekend als de 1000-urennorm. Voorwaarden voor afwijking van de urennorm zijn dat de afwijking past binnen de onderwijsvisie van de opleiding en dat de onderwijskwaliteit gewaarborgd blijft. Dit moet blijken uit onder andere studietoetsen, studenttevredenheid en tevredenheid van medewerkers en bedrijven. De studentenraad moet vooraf instemmen met het alternatieve programma en het College van Bestuur moet hier verantwoording over afleggen.

beter differentiëren. Ook hebben docenten meer zicht op studiehouding en –voortgang. Daarnaast ervaren docenten bij praktijkvakken meer mogelijkheden om lesstof met actieve werkvormen aan te bieden (bijv. studenten zelf etalages laten maken bij de opleiding Verkoper in plaats van kijken naar hoe een ander dit maakt) en meer werkbezoeken in de praktijk te organiseren.

Bij studenten zie je een hogere betrokkenheid. Ze zijn actiever in een kleine(re) klas, krijgen vaker een beurt en stillere studenten worden uitgedaagd om meer van zichzelf te laten zien. Studenten vertellen dat ze het fijn vinden dat ze meer gezien en gehoord worden. Ze ervaren het ook »

‘Didactisch maak ik andere keuzes met kleine groepen studenten. Ik laat ze bijvoorbeeld meer samenwerken en ik heb de ruimte om ze hierbij actief te kunnen begeleiden. Ook zet ik veel meer activiteiten in die zorgen voor meer dynamiek en diepgang in de les. Je hebt gewoon meer mogelijkheden met kleinere klassen. Het is beter te overzien en te begeleiden. Daardoor kun je ook eens wat anders doen dan alleen frontaal les geven.’

als prettig dat er in een kleine(re) klas beter rekening kan worden gehouden met de manier waarop ze het beste leren.

'IN KLEINE GROEPEN GAAT ALLES SNELLER, DAT GEEFT EEN FIJN GEVOEL'

Andere voordelen zijn dat studenten en docenten positievere student-docentrelaties en positievere relaties tussen studenten onderling ervaren in kleine(re) klassen. Er is ook sprake van meer saamhorigheid en een veilig gevoel in de groep. Tot slot ervaren docenten minder stress

tijdens het lesgeven in kleine(re) klassen dan in grote(re) klassen. Ze voelen zich minder tekortschieten, omdat ze daadwerkelijk aandacht kunnen besteden aan iedere student.

Studenten en docenten geven aan dat er ook nadelen kunnen zitten aan het werken met kleine(re) klassen. Als enkele studenten afwezig zijn, kan de groep te klein worden, wat demotiverend werkt voor de aanwezige studenten. Sommige studenten vinden het niet prettig als er te veel op ze gelet wordt en krijgen hierdoor een onveilig gevoel. Als er sprake is van negatieve relaties tussen studen-

ten of tussen student en docent is dit ook sneller zichtbaar en word je hier nadrukkelijker mee geconfronteerd. Ook is er minder keuze in potentiële vrienden.

Docentervaringen over werkdruk in kleine(re) klassen zijn heel persoonlijk. Sommige docenten ervaren juist meer werkdruk: 'In een kleine(re) klas weet je meer over je studenten en moet je hier ook meer mee.' Daarnaast vraagt het werken met kleine(re) klassen een andere didactische aanpak. Op het moment dat een docent dit nog niet eigen heeft gemaakt, kan dit leiden tot meer

'In mijn praktijklokaal heb je dode hoeken waar studenten zich makkelijk kunnen verstoppen. Vooral als ik een grote groep heb. In een kleine klas kan dat niet, want dan zet ik de groep in het midden van het lokaal, waardoor ze zich niet kunnen verstoppen en ik ze continu actief bij de les betrek.'

‘In een grote klas ben ik bezig met een ronde langs de studenten om hen allemaal ongeveer even veel tijd geven. Na die ronde is het lesuur voorbij (of begin ik de ronde opnieuw). In een kleinere klas kan ik deze ronde onderbreken en vanuit het midden van de groep even naar iedereen kijken. Ik stuur tussendoor kleine dingen bij en ga dan door naar de volgende student uit de ronde.’

werkdruk. De docenten die minder werkdruk ervaren, hebben het gevoel dat zij in een kleine(re) klas hun werk als docent naar meer tevredenheid kunnen uitoefenen.

MONITOREN VAN DE ONDERWIJSKWALITEIT

Beschikbare opleidingsbrede schooladministratieve data zijn lastig te interpreteren en geven weinig tot geen informatie over onderwijskwaliteit van opleidingsteams die werken met kleine(re) klassen. Afhankelijk van welke keuzes de opleiding heeft gemaakt bij het vormgeven van onderwijs in kleine(re) klassen, zullen ook

gekozen schooladministratieve data en het monitoren van de onderwijskwaliteit.

AANBEVELINGEN VOOR HET WERKEN MET KLEINE(RE) KLASSEN

Klassenverkleining kan meer ruimte en mogelijkheden bieden om pedagogisch-didactisch beter aan te sluiten op de leer- en ondersteuningsbehoeften van studenten. Neem daarbij de volgende aanbevelingen in overweging:

- Kijk kritisch waarom je klassenverkleining wilt inzetten en voor wie. Klassenverkleining is vaak niet voor alle doelgroepen en alle lessen wenselijk. In sommige gevallen zijn er juist grote(re) groepen nodig voor goed onderwijs (bijv. om partijen te maken bij Sport en Bewegen).
- Verminder klassengrootte alleen substantieel (bijv. met 7 tot 10 studenten). Verminderen met enkele studenten zet geen zoden aan de dijk.
- Pas de didactiek in kleine(re) klassen aan. Het vraagt iets van docenten om uit deze nieuwe situatie het maximale rendement te halen.
- Bedenk van tevoren hoe je gaat monitoren. Zeker als je bij het werken met kleinere klassen gaat afwijken van de urennorm moet je monitoren of de onderwijskwaliteit gewaarborgd blijft. ■

KLASSEN VERKLEINEN MET ENKELE STUDENTEN ZET GEEN ZODEN AAN DE DIJK

passende keuzes gemaakt moeten worden voor het monitoren van de onderwijskwaliteit. In het ene geval kan dit bijvoorbeeld door het vergelijken van toetsresultaten tussen verschillende klassen en in het andere geval door het vergelijken van diplomaresultaten over verschillende cohorten. Ongeacht welke schooladministratieve data bekeken worden, blijft het zaak om de ervaringen van betrokkenen in de opleiding te betrekken bij het duiden van de

Bronvermelding

- > Blatchford, P., & Russel, A. (2020). *Rethinking class size. The complex story of impact on teaching and learning.* London: UCL Press. <https://doi.org/10.14324/111.9781787358799>
- > Kennisrotonde (2019). *Welke groeps-grootte levert bij groeps-overstijgend (unit)onderwijs het beste resultaat voor leerprestaties van leerlingen in de onderbouw van het basisonderwijs?* (KR. 530). Kennisrotonde: Den Haag.
- > Kennisrotonde (2020). *Zijn grotere klassen met een klassen-assistent beter voor leerprestaties dan kleinere klassen zonder klassenassistent in het voortgezet onderwijs, uitgaande van een gelijk budget?* (KR. 863). Kennisrotonde: Den Haag.
- > Kennisrotonde (2021). *Wat zijn (onder welke condities) effecten van de klassengrootte in het Nederlandse voortgezet onderwijs op sociaal welbevinden en leerprestaties van leerlingen?* (KR. 1310). Kennisrotonde: Den Haag.
- > Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (2022, 18 juli). *Kleine klassen: beter voor leerling en leraar.* Verkregen via: <https://www.onderwijskennis.nl/artikelen/kleine-klassen-beter-voor-leerling-en-leraar>
- > Afwijken van de wettelijke uren-norm: www.onderwijsinspectie.nl/onderwerpen/onderwijstijd/onderwijstijd-in-het-middelbaar-beroepsonderwijs

- JEROEN KLEINJAN, DOCENT SPORT & BEWEGEN (JKLEINJAN@ROCVANTWENTE.NL)
- SEP VAN DEN BERG, DOCENT HAARVERZORGING EN DOCENT-ONDERZOEKER PRACTORAAT VERSTERKEN LEERPROCES NIVEAU 2 (SEVANDENBERG@ROCVANTWENTE.NL)
- SASKIA LEETINK – KRUSE, DOCENT SPORT & BEWEGEN (SLEETINK@ROCVANTWENTE.NL)
- INGE ZWEERS, PRACTOR VERSTERKEN LEERPROCES NIVEAU 2 (IZWEERS@ROCVANTWENTE.NL)